

II COMMENTARIEN [...] OP DE LEEN-RECHTEN [...] – 1699

Jan-Baptist de Clerck

Over Jan-Baptist de Clerck is weinig bekend. Hij werd op 16 januari 1640 als zoon van Johannes de Clerck en Christine van Wonsel in de Kortrijkse Sint-Maartenskerk gedoopt. De matrikels van de Leuvense universiteit vermelden in 1659 een Jan-Baptist de Clerck uit Kortrijk. Waarschijnlijk studeerde hij er recht.

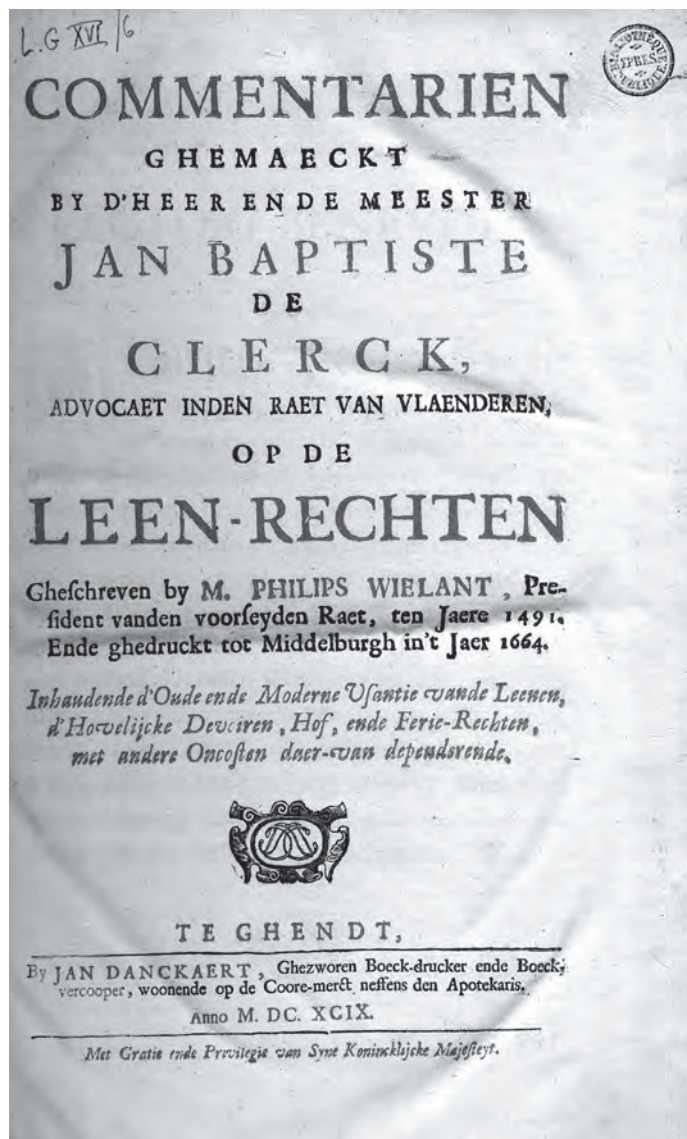
In 1683 was een zekere Jan-Baptist de Clerck schepen van Gedele in Gent. Vast staat dat hij in datzelfde jaar al gehuwd was met de weduwe van Michiel Bonne en in de Sint-Michielsparochie woonde, naast herberg de Olifant. Begin 1685 vinden we de naam van zijn echtgenote, Catharina de Ruddere. De Clerck was toen als advocaat bij de Raad van Vlaanderen werkzaam.

In 1683 en 1684 was De Clerck in een proces gewikkeld tegen zijn confrater Lucas de Windele, die hij op de Korenmarkt beledigd had. Tussen 1692 en 1695 procedeerde hij met zijn schoonzuster voor de Raad van Vlaanderen in een erfeniszaak tegen leden van de familie Pattheet. De Clerck was via zijn tweede echtgenote aan deze vermogende Gentse familie verwant.

Jan-Baptist de Clerck is op 15 februari 1700 in Gent overleden. Er zijn geen andere werken van zijn hand bekend.

Commentarien ghemaect by d'heer ende meester Jan Baptiste de Clerck, advocaet in den Raet van Vlaenderen op de leen-rechten gheschreven by m. Philips Wielant, President van den voorseyden Raet, ten jaere 1491. Ende ghedruckt tot Middelburgh in't jaer 1664 verscheen in 1699 in folioformaat ([1], [1 blank], [6], 490 [= 488], [36] p.). De Clerck had zijn tekst in 1697 geschreven en op 7 januari 1699 verkreeg hij van de Geheime Raad een drukprivilege voor twaalfjaar. Hij stelde de Gentse drukker Jan Danckaert aan. De censor van het bisdom Gent verleende op 16 januari 1699 zijn nihil obstat. In 1771 verscheen bij de Gentse drukker Pieter (II) de Goesin een herdruk. Toestemming daartoe werd door de censor van het bisdom Gent op 27 juni 1771 verleend. De herdruk is in octavoformaat ([12], 606, LII, [1], [1 bl] p). Op het einde stond een lijst met boeken die bij de Goesin gedrukt en te bekomen waren, hoofdzakelijk juridische werken. Aan de herdruk is er in titel 80 over het erfrecht van collateralen op nieuw verworven (of 'ongestruikte') lenen een lange passage toegevoegd. Het betreft een vonnis in beroep van de Wetachtige Kamer van Vlaanderen, het hoogste leenhof van het graafschap, van 16 april 1755. Of deze toevoeging door de drukker of een onbekende auteur gebeurde, blijft onduidelijk. In ieder geval is deze toevoeging in de druk met twee verwijzingstekens in de vorm van een handje duidelijk aangegeven.

Titelpagina van de eerste druk van Jan-Baptist de Clercks Commentarien (1699), Ieper, Stadsarchief.

De Clerck heeft volgens het titelblad voor zijn werk geen gebruik gemaakt van een origineel handschrift van Wielant, noch van de eerste Antwerpse drukken uit 1554, 1557 (beide Hans de Laet) of 1576 (Jan van Ghelen), maar wel van de Middelburgse druk uit 1664 (Gillis Horthemels). Horthemels herdrukte het werk in 1666. De Clerck wijzigde de indeling grondig door de oorspronkelijke kapittels, gehanteerd door Wielant en alle eerdere drukken, te vervangen door een meer gedetailleerde onderverdeling in titels. Achteraan het werk laste De Clerck een concordantietafel in. Mogelijk wijst dit erop dat hij toch een manuscript ter beschikking had, want de titelindeling is al in een aantal zestiende-

eeuwse handschriften aanwezig. De Clerck heeft in zijn *Commentarien* het volledige eerste kapittel (de beschrijving van het graafschap Vlaanderen) weggelaten, maar hij verwijst in zijn commentaar bij titel 81 wel naar deze beschrijving door Wielant.

De Clercks werk is een omvangrijke commentaar op Philips Wielants *Tractaet van den leenrechten* uit 1492. Wielant wilde vooral jonge rechters en advocaten het vigerende Vlaamse leenrecht en de relatie daarvan tot de *Libri feudorum* bijbrengen. De Clerck had hetzelfde doel voor ogen. Inhoudelijk komen achtereenvolgens aan bod: de definitie en soorten lenen; wie lenen kan uitgeven en leenhouder kan worden; wat men in leen kan uitgeven; hoe men lenen verwerft; het vruchtgebruik op lenen; de leenoverdracht; het verpachten van lenen; het verlies van lenen. Het grote verschil tussen beide werken zit in de enorme commentaar die De Clerck aan Wielants *Tractaet* toevoegde, waardoor de omvang van het werk ongeveer verviervoudigde. Wielant had in zijn werk enkel beperkt oog voor de *Libri feudorum* (vooral bij de definitie van lenen) en citeerde maar sporadisch uit het *Corpus iuris civilis*. Wel had hij zijn werk met vijf praktijkgevallen van de Raad van Vlaanderen en de Grote Raad van Mechelen opgefleurd. De Clerck daarentegen citeerde massaal uit de wetgeving, rechtsleer en rechtspraak waarop hij einde zeventiende eeuw de hand kon leggen. Meestal haalde hij daarbij voorbeelden aan die de visie van Wielant staafden en slechts in eerder beperkte mate vermeldde hij casussen die tegen Wielants meningen ingingen.

Vooral de massale verwijzingen naar Vlaamse costumen vallen op, inclusief de gewoonterechten van de door de Fransen veroverde gebieden die in 1699 niet meer tot Vlaanderen behoorden (Ieper, Veurne, Sint-Winoksbergen). De Clerck deed dit vooral aan de hand van de in 1674 door Laurens van den Hane gepubliceerde *Generale tafel van de materien begrepen in de ghedecreteerde costumen van Vlaenderen*. Andere wetgeving haalde De Clerck maar zelden aan. Uitzonderingen zijn bijvoorbeeld het plakkaat over adeldom (1616) of dat over de procedure in de Vlaamse leenhoven (1618). Qua rechtsleer verwees De Clerck veelvuldig naar auteurs als Pierre Goudelin (*De jure feudorum*, 1624), Hendrik Zoes (*Praelectiones feudales*, 1641), Nicolas de Bourgogne (*Tractatus controversiarum ad consuetudines Flandriae*, 1621), Frederic a Sande (*Commentarius in Gelriae et Zutphaniae consuetudines feudales*, 1625), Pieter Bort (*Tractaat hoe dat de Hollantsche leenen bij uysterste wille ende versterf erven*, 1649), Cornelis van Nieustad (*De feudi juris scripti Hollandici, Westfrisique successionis*, 1602), Jean Wamèse, Jean-Baptist Christyn en Paul van Christynen. Bij de geciteerde Franse auteurs vallen Charles Dumoulin (Parijs), Julien Brodeau (Parijs), Guy Cocquille (Nivernois), Bertrand d'Argentré (Bretagne) en Pierre de L'Hommeau op. Ook met het werk van de Duitser Heinrich Rosenthal (*Tractatus et synopsis totius iuris feudalialis*, 1624) was De Clerck goed vertrouwd. Al bij al maakte hij daarentegen maar weinig gebruik van de *Libri feudorum* of Romeinsrechtelijke literatuur (Bartolus bijvoorbeeld). De Clerck haalde verschillende zeventiende-eeuwse leenrechtelijke vonnissen van de Grote Raad van Mechelen, de Raad van Vlaanderen, de Wetachtige Kamer en enkele Vlaamse leenhoven aan. De meeste van zijn exempelen kwamen uit de Raad van Vlaanderen. Uit dit alles kan be-

sloten worden dat De Clerck het leenrecht goed kende en waarschijnlijk bij de Raad van Vlaanderen in talrijke leenzaken als advocaat had opgetreden.

Het belang van de *Commentarien* is moeilijk in te schatten. Het Vlaamse leenrecht bleef tot 1795 bestaan. Zowel bij de plaatselijke leenhoven als bij de Raad van Vlaanderen en de Wetachtige Kamer van Vlaanderen werden talrijke leenzaken behandeld. Rechters in feodale zaken en advocaten hebben zonder twijfel meermaals het werk van de Clerck ter hand genomen. Dat de Goesin er in 1771 brood in zag om, naast talrijke gehomologeerde costumen, ook de *Commentarien* te herdrukken, wijst erop dat er hiervoor een markt was. De oorspronkelijke druk en de herdruk kan men, al dan niet geannoteerd, in talrijke Vlaamse erfgoedcollecties terugvinden, wat op een ruime verspreiding van het werk wijst.

Gent, Rijksarchief, Raad van Vlaanderen, inv.nrs. 17808 en 30326; Short title catalogus Vlaanderen – Vlaamse Erfgoedbibliotheeken: STCV 6170289; R. Opsommer, “Omme dat leengoed es thoochste dinc van der weerelt”: Het leenrecht in Vlaanderen in de 14de en de 15de eeuw. Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën. *Studia*, dl. 60, Brussel, 1995, 156-160; E.H.J. Reusens, ‘De Clerck Jean-Baptiste’, *Biographie nationale*, dl. 4, Brussel, 1873, 876; F. Vanderhaeghen en M.-T. Lenger, *Bibliotheca belgica*, dl. 1, Brussel, 1964, 573-574.

prof. dr. Rik Opsommer
Universiteit Gent en Stadsarchief Ieper